

Список літератури:

1. Булкот О. Особливості формування сучасного фінансового механізму транснаціональних корпорацій / О. Булкот // Вісник Київського національного економічного університету імені Тараса Шевченка. – 2014. – № 5. – С. 6–10.
2. Балюк Т. Внутрішньофірмові фінансові потоки в організаційно-економічній системі ТНК / Т. Балюк // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. пр. – Т. 3. – Маріуполь : ПДТУ, 2011. – С. 49–54.
3. Smith F. Asset protection in multinational enterprises – where to now? : Implications for asset protection planning in multinational enterprises from the OECD's work on BEPS / F. Smith // The Multinational Business Review. – 2014. – Vol. 22. – P. 351–371.
4. Руденко-Сударєва Л. Системна модифікація бізнес-моделей глобальних корпорацій: еволюція теоретичних підходів / Л. Руденко-Сударєва // Дослідження міжнародної економіки. – 2011. – Вип. 4. – С. 42–56. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdme_2011_4_6.
5. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / ред. С. Мочерний. – Львів : Світ, 2006. – Т. 2 : О–Я. – 2006. – 568 с.
6. Загородній А. Фінансово-економічний словник: близько 8 000 понять і термінів / А. Загородній, Г. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
7. A History of Attempts to Regulate the Activities of Transnational Corporations: What Lessons Can Be Learned? // Friends of the Earth-England, Wales and Northern Ireland [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.corporateaccountability.org.uk.
8. Антошенкова В. Актуальність функціонування трансфертних цін в умовах агропромислової інтеграції / В. Антошенкова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2(3). – С. 47–52. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2013_2\(3\)_6.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2013_2(3)_6.pdf).
9. Макаренко М. Система трансфертного ціноутворення в комерційних банках : [монографія] / М. Макаренко, Т. Савченко. – Суми : ДВНЗ «УАБСНБУ», 2008. – 238 с.
10. Business times – журнал про бізнес в Росії та закордоном [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.bea.gov/international/di1fdiop.htm>.
11. Внешнеэкономический толковый словарь / И. Фаминский и др. ; ред. И. Фаминский. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 503 с.
12. Балюк Т. Внутрішньофірмовий рух фінансових ресурсів у транснаціональних компаніях : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Т. Балюк ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – 21 с.

УДК 339.56

Власенко Л.В., аспірант,
старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин
Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій

КОНКУРЕНЦІЯ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ДВОСТОРОННІХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КНР

Власенко Л.В. Конкуренція на зовнішніх ринках як фактор розвитку двосторонніх торговельних відносин між Україною та КНР. У статті розглянуті методи визначення конкурентоспроможності на товарних ринках та встановлення вірогідності конкуренції з конкретним торговельним партнером. За допомогою індексу виявленої порівняльної переваги та індексу подібності експорту встановлені якість та ефективність двосторонньої торгівлі України та КНР, визначені конкретні галузі, у яких торговельне протистояння може зростати, а також запропоновані шляхи уникнення жорсткої конкуренції. Визначені перспективні напрями двосторонньої торгівлі КНР тими товарами, в яких вітчизняні виробники мають виявлені відносні переваги.

Ключові слова: міжнародна торгівля, двостороння торгівля, українсько-китайська торгівля, індекс порівняльних переваг, індекс подібності експорту.

Власенко Л.В. Конкуренция на внешних рынках как фактор развития двусторонних торговых отношений между Украиной и КНР. В статье рассмотрены методы определения конкурентоспособности на товарных рынках и определения вероятности конкуренции с конкретным торговым партнером. С помощью индекса выявленного относительного преимущества и индекса подобности экспорта определены качество и эффективность двусторонней торговли Украины и КНР, установлены конкретные отрасли, в которых торговое противостояние может усиливаться, а также предложены пути предотвращения жесткой конкуренции. Определены перспективные направления двусторонней торговли с КНР теми товарами, в которых отечественные производители имеют выявленные относительные преимущества.

Ключевые слова: международная торговля, двусторонняя торговля, украинско-китайская торговля, индекс сравнительных преимуществ, индекс подобности экспорта.

Vlasenko L.V. Competition on external markets as a factor of development of Ukraine-China bilateral trade. In the article methods of evaluation of competitiveness and probability of competition with certain partner in commodities trade are considered. Using revealed comparative advantage index and export similarity index quality and effectiveness of Ukraine-China bilateral trade was evaluated and revealed. Certain branches of trade with growing level of possible competition were outlined. Possible actions to prevent and avoid severe competition were proposed. Promising avenues of bilateral trade between Ukraine and China was outlined along with perspective commodities that have revealed competitive advantage.

Key words: international trade, bilateral trade, Ukraine-China trade, revealed comparative advantage index, export similarity index.

Постановка проблеми. Китайська Народна Республіка є найбільшим у світі виробником товарів та експортером, вплив якого на світову торгівлю постійно збільшується. Протягом останніх років Китай завершив модернізацію виробництва та продовжує процес переорієнтації своїх експортних потоків з дешевих споживчих товарів та напівфабрикатів на готову продукцію з високою технологічною складовою, що спричиняє посилення конкуренції з боку китайських виробників на традиційних для України зовнішніх ринках. Стрімке збільшення частки КНР у світовій торгівлі, зростання конкуренції та негативні тенденції у розвитку українсько-китайської торгівлі зумовили тему дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Двосторонню торгівлю між Україною та Китайською Народною Республікою вивчали М. Висоцька, Л. Гальперіна, В. Левківський, А. Мокій, М. Матула, М. Флейчук, Т. Молодченко, А. Румянцев, О. Шайда, Ван Пен, Чен Хунцзе, Чжан Юань та Лі Чжоу. Виявлення порівняльних переваг та спеціалізації імпорту під час торгівлі товарами між Україною та КНР було здійснено у роботі З. Макогін. Проте сучасний стан порівняльних переваг окремих товарів та груп, подібності експортного портфеля та рівня конкуренції України та Китаю на зовнішніх ринках є недостатньо висвітленим та потребує додаткового вивчення.

Постановка завдання. Метою дослідження є обчислення аналітичних показників міжнародної торгівлі, визначення наявного стану та вірогідності зростання конкуренції між українськими та китайськими товарами на зовнішніх ринках, виявлення конкурентних переваг вітчизняних виробників у світовій та двосторонній торгівлі, розробка рекомендацій щодо уникнення запевне невідповідної конкуренції та оптимізації структури двосторонньої торгівлі.

Виклад основних результатів. Після вступу до Світової торгової організації у 2001 р. Китайська Народна Республіка (далі – КНР) постійно посилює свій вплив на світову торгівлю, частка КНР у глобальній торгівлі збільшилася з 4% у 2001 р. до 12% у 2015 р. та складає приблизно 4 трлн дол. США [1]. Зростання присутності виробників КНР на світових товарних ринках неодмінно приводить до посилення конкуренції та боротьби за обмежені ринки збуту, особливо це стосується товарів низької цінної категорії, на виробництві яких спеціалізуються

китайські виробники. У цих умовах важливо визначити вплив конкуренції з боку КНР на сучасний стан зовнішньої торгівлі України та наявні перспективи уникнення конкуренції з метою оптимізації світової та двосторонньої торгівлі між Україною та КНР.

Для визначення конкурентоспроможності у глобальному середовищі та оцінки рівня спеціалізації на виробництві окремих видів продукції використовується метод порівняльних переваг (RCA-аналіз). Індекс виявленої порівняльної переваги (англ. “Revealed Comparative Advantage”), розраховується як співвідношення між часткою експорту зазначеного товару у загальному світовому експорті країни або окремого її регіону та часткою цього товару або галузі у загальному світовому експорті [2; 3, с. 72–73]:

$$RCA_{ij} = \frac{x_{ij}/X_j}{x_{iw}/X_w}, \quad (1)$$

де j – країна-експортер; w – всі країни або група країн, торгівля між якими аналізується; i – назва товару або галузі промисловості; x – обсяг експорту i -го товару або галузі; X – загальний обсяг експорту країни.

Індекс приймає значення від 0 до $+\infty$, значення індексу від 0 до 1 відображає недостатню спеціалізацію країни у виробництві i -го товару (товарної групи). Якщо значення індексу перевищує одиницю, це свідчить про виявлену порівняльну перевагу або спеціалізацію на виробництві i -го товару.

Компаративний аналіз торгівлі країни або окремого регіону з торговельним партнером дає змогу встановити подібність спеціалізації потенційних партнерів у міжнародній торгівлі.

Здійснений детальний аналіз індексу RCA для 97 товарних груп (за Гармонізованою системою) доводить, що і Україна, і КНР мають порівняльні переваги у зовнішній торгівлі, оскільки середнє значення індексу RCA у 2015 р. для обох країн перевищує одиницю. Україна має більший середній показник RCA за усіма товарними групами ($RCA = 1,7$), досягти цього вдалося за рахунок надмірної концентрації експорту, отже, й вищої порівняльної переваги по декількох товарних позиціях (зернові культури, рослинні матеріали, чорна металургія тощо). Українська продукція володіє значною виявленою перевагою в аграрному секторі: жири та олії ($RCA = 16,42$); продукти рослинного походження ($RCA = 7,59$) [4]. Товарна структура експорту з переважан-

ням цих товарів створює можливості максимальної реалізації природного потенціалу за умови всебічного розвитку агропромислового сектору на інноваційних засадах. Аналіз усієї товарної номенклатури дав змогу встановити, що індекс порівняльної переваги перевищує одиницю лише для 25 товарних груп вітчизняного експорту. Експортний портфель КНР більше диверсифікований, і, хоча середнє значення $RCA = 1,26$ нижче, ніж для України, виробники КНР володіють порівняльною перевагою у 43 товарних групах (рис. 1) [3; 4].

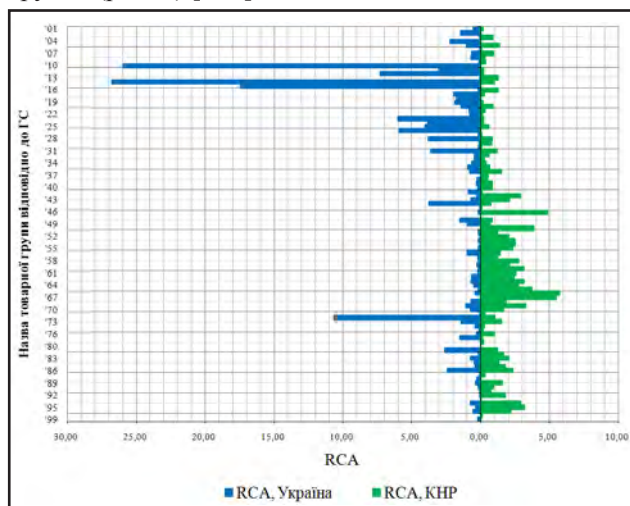

Рис. 1. Рейтинг торгових позицій України та КНР в товарній структурі експорту за показником RCA, 2015 р.*

* Розраховано за: [4; 5]

Позитивним є те, що для українського експорту зберігається відносна перевага у найважливіших товарних групах: чорні метали; зернові культури;

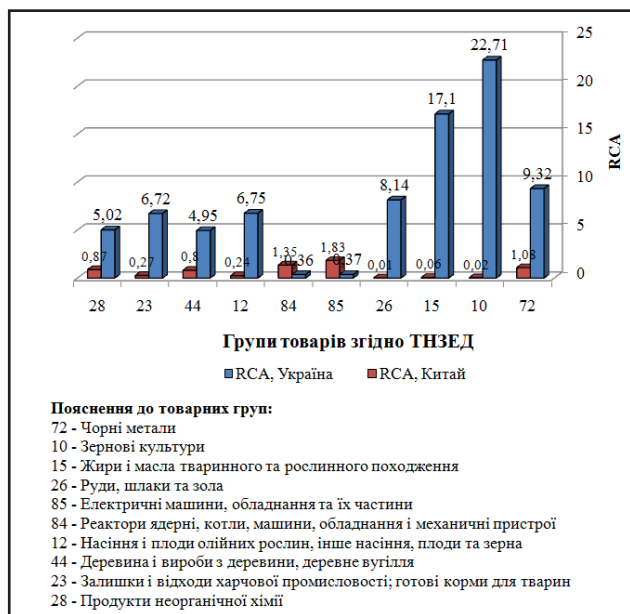

Рис. 2. Ранжування найважливіших товарних груп експорту за індексом RCA України та КНР, 2015 р.*

* Розраховано за: [4; 5]

жири та масла; руди, шлаки та зола. Наголосимо на тому, що до товарів з високим рівнем виявлених порівняльних переваг, крім сільськогосподарської сировини (групи 10, 12, 15, 23), мінеральних продуктів (група 26) та металургійних напівфабрикатів (група 72), відноситься високотехнологічна продукція, зокрема машинобудування (групи 85, 84, 28), що суперечить твердженню про домінування лише сировинного експорту (рис. 2).

На противагу вітчизняним експортерам у 2015 р. китайські володіли найвищими порівняльними перевагами насамперед за такими товарами: парасольки та прилади захисту від сонця (група 66: $RCA = 5,76$); оброблені пір'я та пух, а також вироби з них (група 67: $RCA = 5,5$); вироби із соломи, трави еспарто та інших матеріалів, які використовуються для плетіння (група 46: $RCA = 4,88$) [4].

Отже, якщо в кількісному вимірі значення індексу RCA відображає конкурентні переваги китайських товарів, то з огляду на вагомість товарів у двосторонній торгівлі та її технологічну структуру помітна значна перевага саме українських товарів. Проте через об'єктивні недоліки та обмеження оцінки конкурентоспроможності за індексом RCA (індекс не може відображати «фактичну» конкурентоспроможність товару, яка може спотворюватися державною політикою: субсидіями на виробництво, спеціальними режимами оподаткування тощо), подібні позитивні висновки не можна вважати безумовними.

Для визначення реального рівня торговельного протистояння (антагоністичності) необхідно провести зіставлення структури експортних портфелів двох країн, враховуючи, що їх подібність буде свідчити про більшу вірогідність конкурентності на обмежених ринках збуту товарів. Для цього використовується індекс подібності експорту (англ. "Export Similarity Index",) [3, с. 74–75]:

$$ESI_{js} = \left\{ \sum_i \min \left(\frac{x_{jw}^i}{X_{jw}}, \frac{x_{sw}^i}{X_{sw}} \right) \right\} \times 100 \quad (2)$$

де j та s – країни-партнери, експортні портфелі яких порівнюються; w – всі країни світу або група країн, торгівля між якими аналізується; i – назва товару або галузі промисловості; x_i – обсяг експорту i -го товару або галузі; X – загальний обсяг експорту.

Індекс може приймати значення від 0% до 100%, за рівності нулю між двома країнами немає спільних експортних груп, вони не розглядаються як конкуренти. Значення, що дорівнює 100%, свідчить про повну подібність експортних портфелів, а також про те, що за присутності на одному ринку країни неодмінно стануть конкурентами. Зазначимо, що індекс подібності експорту не враховує такі характеристики товару, як якість, ціна, позиціонування на ринку, не відображає фізичний обсяг експорту, а враховує лише його структуру.

Аналіз подібності експортного портфеля України та основних торговельних партнерів у Азійсько-

Тихоокеанському регіоні (далі – АТР) за даними 2015 р. дає змогу отримати такі результати (рис. 3): середній показник подібності експорту України та узагальненого експортного портфеля країн АТР – 35,02%; найвищого значення цей показник досягає за зіставлення товарної номенклатури експорту України та Індонезії (46,86%); Малайзії (35,23%); США (34,39%) та Таїланду (32,41%), КНР посідає четверте місце в такому рейтингу з показником 30,82%. Найменш подібним до вітчизняного є експортний портфель Російської Федерації (24,96%), що пояснюється переважанням у російському експорті енергоресурсів, частка яких у загальному експорті України складає лише 1,28%.

Динаміці зміни структури показника подібності експорту у 2001 р. та 2015 р. для експортного портфеля України та КНР властиве зниження з 38,32% у 2001 р. до 30,9% у 2013 р. внаслідок переорієнтації китайської промисловості на виробництво та експорт товарних груп, які не складають основу експортного портфеля України. Аналогічна тенденція простежується й з іншими торговельними партнерами регіону, крім Індонезії та Малайзії, що є загрозовим через аграрну орієнтацію економік цих країн. Тобто подібність товарної структури експорту з цими країнами може свідчити про деіндустріалізацію вітчизняного експортного виробництва.

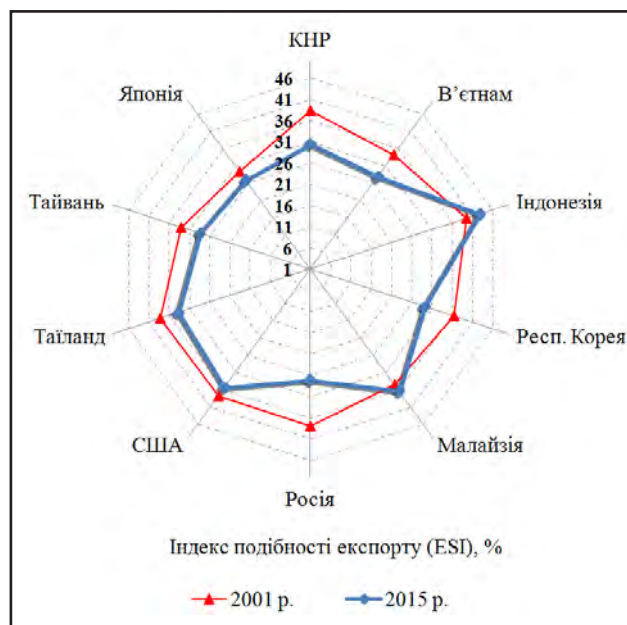

Рис. 3. Зміна географічної структури індексу подібності експорту України з найбільшими торговельними партнерами АТР, 2001 р., 2015 р., %*
* Розраховано за: [4; 5]

З іншого боку, відносно низький ступінь подібності експорту не гарантує, що Україна та КНР не будуть конкурувати на світових товарних ринках,

Таблиця 1

Динаміка зміни індексу подібності експорту України та КНР, 2001 р., 2015 р., %*

№	Розділ відповідно до УКТЗЕД	Коди товарів згідно з УКТНЗЕД	Значення ESI (%), 2001 р.	Значення ESI (%), 2015 р.	Різниця (%)
1.	I	(01-05)	13,36	2,14	-11,22
2.	II	(06-14)	12,1	4,32	-7,78
3.	III	(група 15)	0,3	0,08	-0,22
4.	IV	(16-24)	2,55	1,57	-0,98
5.	V	(25-27)	23,37	2,51	-20,86
6.	VI	(28-38)	1,14	1,05	-0,09
7.	VII	(39-40)	1,35	0,8	-0,55
8.	VIII	(41-43)	0,54	0,24	-0,3
9.	IX	(44-46)	1,5	1,5	0
10.	X	(47-49)	0,46	0,27	-0,19
11.	XI	(50-63)	1,41	0,98	-0,43
12.	XII	(64-67)	0,52	1,08	+0,56
13.	XIII	(68-70)	1,09	0,8	-0,29
14.	XIV	(група 71)	0,44	0,24	-0,2
15.	XV	(72-83)	1,21	2,05	+0,84
16.	XVI	(84-85)	8,2	36,43	28,23
17.	XVII	(86-89)	1,14	0,98	-0,16
18.	XVIII	(90-92)	0,42	1,08	+0,66
19.	XIX	(група 93)	0	0	0
20.	XX	(94-96)	2,56	4,36	+1,8
21.	XXI	(97; 99)	0,56	0,83	+0,27
22.	I-XXI	97 товарних груп	38,32	30,9	+7,42

* Розраховано за: [4; 5]

зокрема в Азійському регіоні. Поглиблений аналіз змін подібності експорту України та КНР у 2001 р. та 2015 р. за окремими товарними групами ТНЗЕД та ГСОКТ (табл. 1) доводить, що найбільшого зниження зазнала подібність таких розділів: «V. Мінеральні продукти» (на 20,86%); «I. Живі тварини, продукти тваринного походження» (на 11,22%); «III. Продукти рослинного походження» (на 7,78). При цьому подібність експорту у розділах «XVI. Механічне обладнання; машини та механізми» значно зросла (на 28,23%), що відображає переорієнтацію китайського експорту з аграрного сектору на продукцію машинобудування. Дещо зросла також подібність у експорті недорогочінних металів (на 0,84%).

Таким чином, можливість конкуренції між Україною та КНР на ринку сільськогосподарської сировини та продовольства протягом останніх 15 років істотно зменшилася. КНР переорієнтує своє виробництво та структуру зовнішньої торгівлі, збільшуючи експорт продукції чорної металургії та машинобудування, тобто товарів, що займають значну частину експортного портфеля України та є важливими для зовнішньоторговельної безпеки держави. Перш за все це стосується товарної групи «XV. Недорогочінні метали та вироби з них», до якої належить найбільша стаття вітчизняного експорту (група 72 «Чорні метали»; 8,1 млрд. дол. США, або 21,18% загального експорту у 2015 р.) [5].

Необхідно враховувати, що ще у 1996 р. Китай посідав першу позицію у світовому виробництві сталі, а в 1999 р. – перше місце за її використанням. Попит в КНР на сталь поступово зменшувався внаслідок завершення процесів індустріалізації. За цих обставин можна припустити, що китайські виробники сталі компенсуватимуть втрати за рахунок збільшення експорту і скорочення імпорту. КНР

зацікавлена в торгівлі з країнами близькосхідного регіону, до якого Україна станом на 2015 р. експортувала 40,88% загального обсягу вітчизняної сталі [5]. З 2007 р. китайські виробники нарощують свою присутність у цьому регіоні. Завдяки кон'юктурі світового ринку сталі ринки Близького Сходу і Північної Африки перетворюються на найперспективніші [6; 7]. Пріоритетність також зберігають ринки Індії, В'єтнаму, Таїланду і Республіки Корея, які з 2002 р. є найбільшими імпортерами китайської сталі [4]. Таким чином, Китай перетворюється з партнера України на її безпосереднього конкурента.

Висновки. Здійснений аналіз дає змогу стверджувати, що рівень конкуренції між Україною та КНР під час торгівлі товарами зростає. Китайські виробники концентруються на виробництві товарів тих груп, що складають основу вітчизняного експорту (чорні метали) та розширюють свою присутність на традиційних для України ринках Близького Сходу та Північної Африки. Зважаючи на розміри китайської економіки та темпи її зростання пряма конкуренція з КНР є неможливою, отже, для захисту економічної безпеки та збереження обсягів експорту Україна повинна оптимізувати ті галузі виробництва, в яких вітчизняні виробники зберігають відносну перевагу та які мають найменшу подібність експортного портфеля з КНР. До цих пріоритетних галузей відносяться сільськогосподарська сировина, харчова промисловість, олії рослинного походження та ті високотехнологічні товари машинобудування (космічна та військова сфери), у виробництві яких КНР ще має помітну технологічну відсталість. Для здійснення цієї мети доцільно якнайскоріше переглянути структуру експорту, вжити державних заходів щодо скорочення експорту сировини та дешевих матеріалів і стимулювання збільшення продажу готової і модернізованої продукції.

Список літератури:

1. Офіційний сайт “The World Bank Group” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org>.
2. Balassa B. Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage / B. Balassa. – Manchester School 33, 1965. – P. 99–123.
3. Mia Mikic & John Gilbert, 2007. “Trade Statistics In Policymaking – A Handbook Of Commonly Used Trade Indices And Indicators,” STUDIES IN TRADE AND INVESTMENT, United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP).
4. Офіційний сайт “International trade center” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.trademap.org>.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Украинский рынок стали: куда качнется маятник? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.altus.ua/upload/wsp.pdf>.
7. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fao.org/home/en>.